

Länsstyrelsen
Örebro län

Raoul Hjærtström
Direkt: 010-224 84 67
raoul.hjartstrom@lansstyrelsen.se
Fax: 010-224 81 31

BESLUT
2017-10-02

Dnr: 432-5812-2016

Örebroporten Fastigheter AB
Box 33520
701 35 Örebro

Byggnadsminnesförklaring av "Borgen" på Rudbecksskolan i Örebro, Kv Teknisten 2, Nikolai församling, Örebro kommun, Närke, Örebro län

---

För kännedom till:

Riksantikvarieämbetet

Lantmäterimyndigheten i Örebro
län

Örebro kommun

Örebro Läns Museum

Länsstyrelsens beslut

Med stöd av 3 kap 1 § kulturmiljölagen (1988:950), KML, förklarar Länsstyrelsen "Borgen" på Rudbecksskolan i Örebro, Kv Teknisten 2, Nikolai församling, Örebro kommun, Närke, Örebro län, för byggnadsminne.

Med stöd av 3 kap 2 § KML meddelar Länsstyrelsen samtidigt följande *skyddsbestämmelser*.

Bilagor:

Karta

Planritningar

Hur man överklagar
Länsstyrelsens beslut

Byggnadsminnet omfattar den med skraffering markerade byggnaden på bifogade karta.

- Byggnaden får inte rivras.
- Byggnaden får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras.
- I biblioteksrummet på andra våningen, markerat med kryss på bifogade ritning, får fast inredning tillkommen före år 1902 inte tas bort eller förändras. Till fast inredning räknas bl. a. golv, tak, lister, paneler, hyllinredning, dörrar, dörr- och fönsterfoder.
- Förändringar av trapphuset och dess fasta inredning ska ske i samråd med Länsstyrelsen.
- Vård- och underhållsarbeten ska utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Underhållet ska ske med material och metoder som är anpassade till byggnadens kulturhistoriska värde.

Upplysningar:

Länstyrelsen lämnar råd ifråga om underhållet av byggnadsminnet.

Om det finns särskilda skäl får Länstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till att byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelserna.

Enligt 3 kap 21 § KML gäller beslut enligt 3 kap 1 § omedelbart.

Ärendet

Sedan en tid har diskussioner förts mellan ägaren till Teknisborgen, Örebroporten Fastigheter AB, och Länstyrelsen om en byggnadsminnesförklaring av byggnaden. Örebroporten Fastigheter AB har 2017-02-14 förklarat sig positiv till en byggnadsminnesförklaring av byggnaden.

En PM har upprättats 2017-01-01 för att tydligöra innebörden av byggnadsminnesförklaringen och Länstyrelsens syn på eventuellt kommande frågor om förändring av byggnadsminnet i strid mot skyddsbestämmelserna.

Historik

I Örebro hade man år 1853 fattat beslut om att inrätta en teknisk elementarskola om anslag från Staten skulle beviljas. Staden hade lovat att hålla ”passande lokaler” för en sådan skola. Drivande i frågan var kontraktsprosten i Örebro, Gustaf Wilhelm Gumaelius. Han satt också i Sveriges riksdag, och var en starkt drivande kraft i samhället. Han var särskilt engagerad i utbildningsfrågor, och en av förgrundsgestalterna bakom den obligatoriska folkskolan som infördes i Sverige år 1842. I Örebro drev han flera skolbyggnadsprojekt; en byggnad för småskolan som togs i bruk år 1854, och en ny folkskolebyggnad centralt i Örebro som invigdes år 1863.

Tekniska elementarskolan började sin verksamhet i provisoriska lokaler år 1857. Den var då den tredje av sitt slag i landet. Den stora

stadsbranden i Örebro år 1854 hade försvårat möjligheterna att hitta lämpliga lokaler. Ett förslag väcktes då att uppföra en större byggnad av sten som skulle innehålla såväl stadens rådhus som lokaler för den tekniska skolan. Stadsarkitekten Fridolf Wijnblad presenterade i februari 1856 underlag och ritningar för en sådan byggnad, och man fattade senare under året beslut att den skulle uppföras. Tekniska skolans lokaler blev klara för besiktning år 1861, medan byggnaden som helhet togs i bruk år 1863. Skolan fanns i Rådhuset fram till början av 1900-talet, då staden övertog skolans lokaler.

År 1877 fastställdes ändamålet med de tekniska elementarskolorna enligt följande:

”De tekniska elementarskolorna hava till uppgift att meddela elementära tekniska kunskaper åt ynglingar, som vilja bilda sig för utövandet av industriell verksamhet”.

Tidens industrialisering och urbanisering ledde till att Örebros befolkning ökade kraftigt under 1800-talets sista decennier. När skolan öppnade fanns 15 elever, år 1875 hade det ökat till 93 stycken. Lokalerna i Rådhuset räckte snart inte till för den ständigt ökande efterfrågan på utbildning. År 1881 framförde skolans styrelse för stadsfullmäktige att lokalen visserligen är

”Till det yttre storartad och präktig, men saknar likväl många av de egenskaper, som äro av vikt för varje läroanstalt, särdeles en teknisk.”

10 år senare togs åter lokalfrågan upp och en utredning tillsattes. Det ledde till att stadsfullmäktige år 1896 fattade beslut om en nybyggnad för Tekniska elementarskolan, och samma år bestämde man att anta ett förslag till nybyggnad som utarbetats genom arkitekten Ludvig Peterson. Den nya skolbyggnaden invigdes år 1901 av konung Oscar II.

Skolan hade i början av 1900-talet närmare 200 elever. Den fortsatta samhällsutvecklingen ledde till att skolan kompletterades med nya byggnader under 1930-, 1950- och 1960-talen. Idag finns ca 900 elever på skolan, som nu också har en annan inriktning. Den är en av stadens gymnasieskolor med ett brett utbud av utbildningar. Tiderna har förändrats, men ”Borgen” är fortfarande skolans självklara huvud- och karaktärsbyggnad.

Kända elever

Skolan i Örebro fyllde sin uppgift väl. Bland mer kända elever kan nämnas Sven Wingquist (1876 – 1953), uppfinnare och industrialist,

vars banbrytande kullagerkonstruktioner lade grunden till Svenska Kullagerfabriken AB (SKF). Gustaf Eriksson (1859 – 1922) som konstruerade de första bilarna i Sverige på det företag som senare blev Scania-Vabis, och Gustaf Larsson (1887 – 1968) en av grundarna till AB Volvo.

Byggnadens arkitekter

Ludvig Peterson var den arkitekt som signerade ritningarna till ”Borgen”. Han samarbetade vid den här tiden med kollegan Ture Stenberg. På kontoret fanns också arkitekten Magnus Dahlander, som blev Örebros stadsarkitekt under åren 1899 – 1914. Dahlander svarade för den huvudsakliga bearbetningen av ritningarna. Men det avgörande inflytandet över byggnadens arkitektoniska gestaltning kom från en person vars namn inte stod på ritningarna. Det var en av skolans egna lärare, lektorn Adolf Kjellström som var den drivande kraften. Kjellström var inte arkitekt till utbildning och profession. Han var visserligen med i byggnadskommittén, men det var inte grunden till hans stora inflytande på skolbyggnadens utseende. Han hade sedan 1860-talet, med sitt hängivna engagemang och en för tiden unik kunskap, kommit att få en avgörande inverkan på arkitekturutvecklingen i landet, bl.a. genom sina kontakter med tidens tongivande yngre svenska arkitekter.

Rudbecksskolans originella gestaltning – inspirerad av engelsk gotik med fasader i kalksten – är starkt förknippad med Kjellström och hans verksamhet som arkitekt. Den är också ett exempel på Kjellströms starka inflytande på det offentliga byggandet i Örebro. Kjellströms sista stora insats i sin hemstad blev Olaus Petri kyrka, invigd år 1912.

Kjellström, 1834 – 1932, var arkitekt och lektor i byggnadskonst vid Tekniska elementarskolan i Örebro under åren 1877-1901. Han svarade för en rad restaureringsarbeten, de flesta tillsammans med etsaren och arkitekten Axel Herman Hägg. Ett av hans stora projekt i livet var restaureringen av Nikolai kyrka i hemstaden, där han också var engagerad i restaureringen av Örebro slott under 1890-talet. Floda kyrka i Södermanland är ett välbevarat exempel på hans restaureringar i samarbete med Hägg. Kjellströms utvecklingsarbete för användning av natursten i byggnader, bedrivet bl. a. vid den stenhuggeriskola han höll i Örebro 1880 – 1887, kom att få stor betydelse för den svenska arkitekturens utveckling under 1800-talets senare del, den period då putsen som fasadmaterial kom att ersättas av natursten och tegel.

Kjellströms starka intresse för natursten och engelsk gotik väcktes i samband med de studieresor han gjorde till England, den första under

1860-talet. Kjellström blev starkt influerad av den engelska nygotiken, ”Gothic Revival”, och fann i England nya idéer inom arkitekturen som senare, bl. a. genom hans egen medverkan, skulle komma att påverka och förändra den svenska byggnadskonsten i hög grad. De nya tankegångarna, som gjorde ett så starkt intryck på Kjellström, fördes främst fram av John Ruskin och William Morris, vilka i sina arkitekturteoretiska skrifter propagerade för att använda äkta material. Kjellström korresponderade med kolleger och experter i England och byggde upp ett kvalificerat fackbibliotek med bl. a. engelska mönsterböcker för arkitektur. Genom studier och systematiskt experimenterande i sin egen stenhuggarverkstad byggde Kjellström upp en inom dåtidens Sverige unik kunskap om byggande med natursten, inte minst sten och tegel i förening. Han blev därför flitigt konsulterad av den tidens ledande arkitekter. Under slutet av 1870-talet byggde han sin egen villa i Örebro med gatufasader helt i kalksten. Det var där som han bedrev sin stenhuggarskola.

1800-talet hade dominerats av en klassicerande arkitektur med fasader i puts och dekorationer i gips och stucc. Det Bünsowska huset på Strandvägen i Stockholm, byggt under slutet av 1880-talet efter ritningar av Isak Gustaf Clason, en av dåtidens ledande arkitekter, brukar framställas som ett genombrottsverk för den nya arkitektur som växer fram i Sverige under slutet av 1800-talet. Byggnaden har fasader i tegel och kalksten och tak klätt med Grythytteskiffer. När Clason arbetade med ritningarna till byggnaden besökte han Kjellström i Örebro. Clason kom senare, bl. a. i en artikel i Teknisk Tidskrift 1896, att framhålla Kjellströms betydelse för de unga arkitekter, som mot slutet av seklet revolterade mot tidens klassicerande putsarkitektur.

Skälen för Länsstyrelsens beslut.

Av 3 kap. 1 § KML framgår bl.a. att en byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Enligt 3 kap. 2 § 1 st KML ska länsstyrelsen, när en byggnad förklaras för byggnadsminne, genom skyddsbestämmelser ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

Enligt 3 kap. 2 § 2 st KML får föreskrifterna också innehålla bestämmelser om att ett område kring byggnaden ska hållas i sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas.

Befolkningens skolgång och utbildning var en de stora politiska frågorna i 1800-talets Sverige. Utbildningens betydelse i samhället kom bl.a. till

Länsstyrelsen
Örebro län

BESLUT
2017-10-02

Dnr: 432-5812-2016

utryck genom en medveten och ofta monumental arkitektonisk gestaltning/utformning av skolbyggnaderna – alltifrån folkskolor till läroverk. I Örebro vände man sig under 1890-talet till ett av huvudstadens etablerade arkitektkontor för att rita den nya tekniska skolan i staden. Genom Adolf Kjellströms inflytande skapades sedan en skolbyggnad som – genom sin konsekventa utformning i engelsk nygotik – saknar all motsvarighet bland skolbyggnader i Sverige från den tiden.

Mot bakgrund härav finner Länsstyrelsen att ”Borgen” på Rudbecksskolan i Örebro väl fyller kraven i 3 kap. 1 § KML – ”synnerligen högt kulturhistoriskt värde” – och får förklaras för byggnadsminne.

Detta beslut kan överklagas hos Förvaltningsrätten i Karlstad. Hur man överklagar, se bilaga.

I handläggningen av detta ärende har deltagit landshövding Maria Larsson, beslutande, länsjurist Jenny Gånge och antikvarie Raoul Hjærtström, föredragande.

Maria Larsson

Raoul Hjærtström